

A nemzeti kulturális örökség és szellemi vagyon jelentős részét képező, hamarosan 135 éves szegedi Somogyi-könyvtár a mai naptól hivatalosan is Magyar Örökség.

Amikor majd' 33 évvel ezelőtt munkatársként először léptem be a Somogyi-könyvtár többszintes, ódon raktárhelyiségeibe, egy kincstárba nyertem bebocsáttatást. Ebben az élő könyvmúzeumban érinthető, kézbe vehető közelségben vett körül az emberi tudás. Ez a varázslat azóta is tart.

Szégyen, de született szegediként korábban nem tudtam, miért Somogyi-könyvtár a szegedi könyvtár, de hamar szinte személyes kapcsolatba kerültem a könyvtár alapítójával, Somogyi Károly néhai esztergomi kanonokkal. Gyűjteményén és a könyvekbe tett bejegyzésein, majd az Esztergomban őrzött kéziratain keresztül megismertem a nagy tudású, nyitott szellemiségű, olykor gyilkos kritikájú, sok nyelven olvasó és vitatkozó, erős hitű és rendíthetetlenül magyar, csodálatos Embert. Ezt a rajongást nem koptatta meg az idő, inkább erősödött az 'együtt eltöltött' évek alatt az Alapító és életműve iránt. Somogyi, ha 'csak' az európai összehasonlításban is kiemelkedő értékű könyvtárát hozta volna létre, akkor is jelentős életművet alkotott volna. Emberi nagyságát példázza, hogy a hatalmas szellemi kincsről még életében, a Szegedet elpusztító, 1879-es árvíz után képes volt a *köz javára* lemondani.

De *ki volt Somogyi Károly*, ez a majdnem elfeledett egyéniség; aki immár, könyvtára révén, a Magyar Örökség része?

1811-ben katolikus anya és református apa gyermekeként született Tiszaföldváron. A család számára természetes életteret jelentettek a könyvek. Somogyi Károly korán megismerkedett a szellemi alkotómunkával. Gyermekként választotta a papi hivatást. 1834-ben szentelték pappá.

A méltatás keretei nem engedik meg sokrétű tevékenységének ismertetését, így csak egy szikár vázlat következik: kispapként alapító tagja a *Pesti növendékpapság egyházirodalmi gyakorló iskolájának*; 1840 és 1864 között munkatársa, szerkesztője, kiadója a *Religió és Nevelés* c. folyóiratnak; 1841-től az esztergomi presbitérium tanára és tanulmányi felügyelője; bölcséletet tanít a Pesti Tudományegyetemen. 1847-ben hittudományi doktor *A törvények iránti engedelmességről különös tekintettel korunkra* c. értekezése alapján. 1847-ben alapító tagként aligazgatója a '*jó és olcsó könyvkiadó társulat*'-nak, a későbbi *Szent-István-Társulat*nak, melynek kiadói tevékenységét igazgatóként és alelnökként is felelősen irányította. 1848 márciusa után nyomdatulajdonosként részese a forradalom és szabadságharc eseményeinek. 1858-ban a szabadságharc bukása utáni első tisztújító és tagválasztó közgyűlésén levelező tagjává fogadta a Magyar Tudományos Akadémia. Két kiragadott név a vele együtt megválasztottak közül: *Jedlik Ányos* és *Alexander von Humboldt*; székfoglaló előadását *A bölcsészet lényege- és feladatáról* címmel tartotta.

Bár felkészültsége és hatalmas munkabírása miatt egyházi felettesei mindig számítottak rá, tevékenységét mégsem jutalmazták sokáig ezzel arányos előmenetellel. 1861-től pozsonyi, majd 1865-től haláláig, 1888-ig esztergomi kanonok volt.

Egyházi javadalmát szinte teljes egészében könyvtára alakítására fordította. A könyvekbe tett bejegyzéseiből kiderül, úgy tervezte, gyűjteménye egykor nyilvános könyvtár lesz.

Esztergomi kanonokként tette 1880-ban országos elismerést kiváltó felajánlását; 1881-ben okiratban is az árvíz sújtotta Szegednek ajándékozta **43701** kötetes könyvtárát.

Több évtizedes, szigorú elveken alapuló gyűjtőmunka eredménye ez a téka, melynek legfőbb értéke (számos különleges könyvritkaságon túl), hogy magába foglalja a tudományok teljességét. Néhány részlet Somogyi felajánló leveléből: „*a romjaiból új életre kelő Szegedre nagy nemzeti misszió vár. ... Szeged város földirati helyzeténél, népének tiszta magyarságánál és életrevalóságánál fogva oly fontos központot képez hazánk déli részén, melynek messzeható rendeltetése ... a nemzeties irányú közművelődést és tudományosságot az ország nagy terjedelmű déli vidékén terjeszteni. Ezen meggyőződéstől áthatva részemről is szolgálatot*

tenni kívánok a közművelődés és magyar nemzetiség ügyének, és évtizedek hosszú során át gonddal, fáradságosan és nagy áldozatokkal gyűjtött könyvtáramat Szeged városának ajándékképpen, örök és elidegeníthetetlen tulajdonul följánlom. ... Könyvtáram ... egészen meg fog felelni azon rendeltetésének, hogy mint 'szegedi közkönyvtár' a művelődésnek s a társadalmi fejlődésnek egyik hathatós eszközéül szolgáljon." Arra is gondolt, hogy az univerzális, tudományos gyűjtemény lehetőséget ad majd Szegednek, hogy eséllyel folyamadjon egyetem létesítéséért a királyhoz.

Szeged büszkesége lett az 1883-ban megnyitott Somogyi-könyvtár; első igazgatói: *Reizner János, Tömörkény István, Móra Ferenc* (és a mindenkori gyűjtőkori szabályzat) tiszteletben tartották az alapító igényesen egyetemességre törekvését.

Somogyi adományának köszönhető az is, hogy –kezdetben a könyvtáron belül– kialakultak a későbbi városi múzeum gyűjteményei is. Az alapító *adományozó példáját* sokan követték. Ezek közül legjelentősebb az amerikai magyarságra vonatkozó dokumentumgyűjtemény, amelyet az Amerikába kivándorolt lelkész, *Vasváry Ödön* 1972-ben adományozott szülővárosa könyvtárának.

A Somogyi-könyvtár kezdettől fogva kiemelkedően fontos tagja a magyar könyvtári rendszernek, az egyik legjelentősebb gyűjteménnyel rendelkező téka. 1973 óta megyei feladatot is ellát. *Tudományos és közkönyvtári* funkciója miatt ma is sajátosan egyedi szerepet tölt be mind a megyei, mind a városi könyvtárak között. Gyűjteménye megkerülhetetlen az Országos Dokumentum-ellátási Rendszerben a legtöbb kérést teljesítő, kiemelt könyvtárak sorában.

A Somogyi-könyvtár Szeged legrégebbi és megnyitása óta folyamatosan működő kulturális intézménye. A jövőnek tervező Somogyi szellemében mindig igyekszik elébe menni a könyvtárhasználat változásainak. A hagyományt őrizve, mégis folytonosan megújulva tölti be fontos hivatását.

Somogyi nem tudhatta meg, hogy Szeged később kapott egyetemet s hogy gyűjteménye 1984 óta új könyvtárépületben töretlenül szolgálja az átlagos könyvtárhasználót és a hazai és külföldi kutatókat egyaránt.

Tette és teszi mindezt alázattal és immár Magyar Örökségként büszkén az elkövetkező 135 évben is.

Szőkefalvi-Nagy Erzsébet